

Les frustracions

del papa

Els vint-i-cinc anys de pontificat de Joan Pau II deixaran algunes assignatures pendents. Cal reconèixer que ha assolit conquestes de gran abast. Wojtyla té, però, algunes frustracions. El veto frontal de la Xina i de Rússia i el cisma dels seguidors del bisbe excomunicat Marcel Lefebvre són punxades doloroses per al superpontificat d'aquest successor de sant Pere.

Més que autèntics fracassos, que serien derrotes completes, la Xina, Rússia i Lefebvre són temes pendents, que el temps potser resoldrà, però que en tot cas no hauran figurat al llibre d'assumptes tancats de Wojtyla.

En aquest dossier analitzarem a grans trets les causes d'aquesta poca sintonia entre Joan Pau II i els xinesos, els russos i els lefebvristes, i donarem algunes pinzellades del nou consistori de cardenals, que a hores d'ara presenta un perfil completament de tall wojtylià: de 135 cardenals electors, 130 han estat nomenats personalment per Joan Pau II. Els italians no amaguen el seu desig de tornar a tenir un papa italià, i els llatinoamericans alimenten l'esperança que finalment sigui l'hora en què l'anomenat continent de l'esperança aporti un pontífex a l'Església catòlica romana. Més resignats, nord-americans, alemanys i francesos són conscients que provenen de països massa polititzats per poder accedir a la càtedra de Pere.

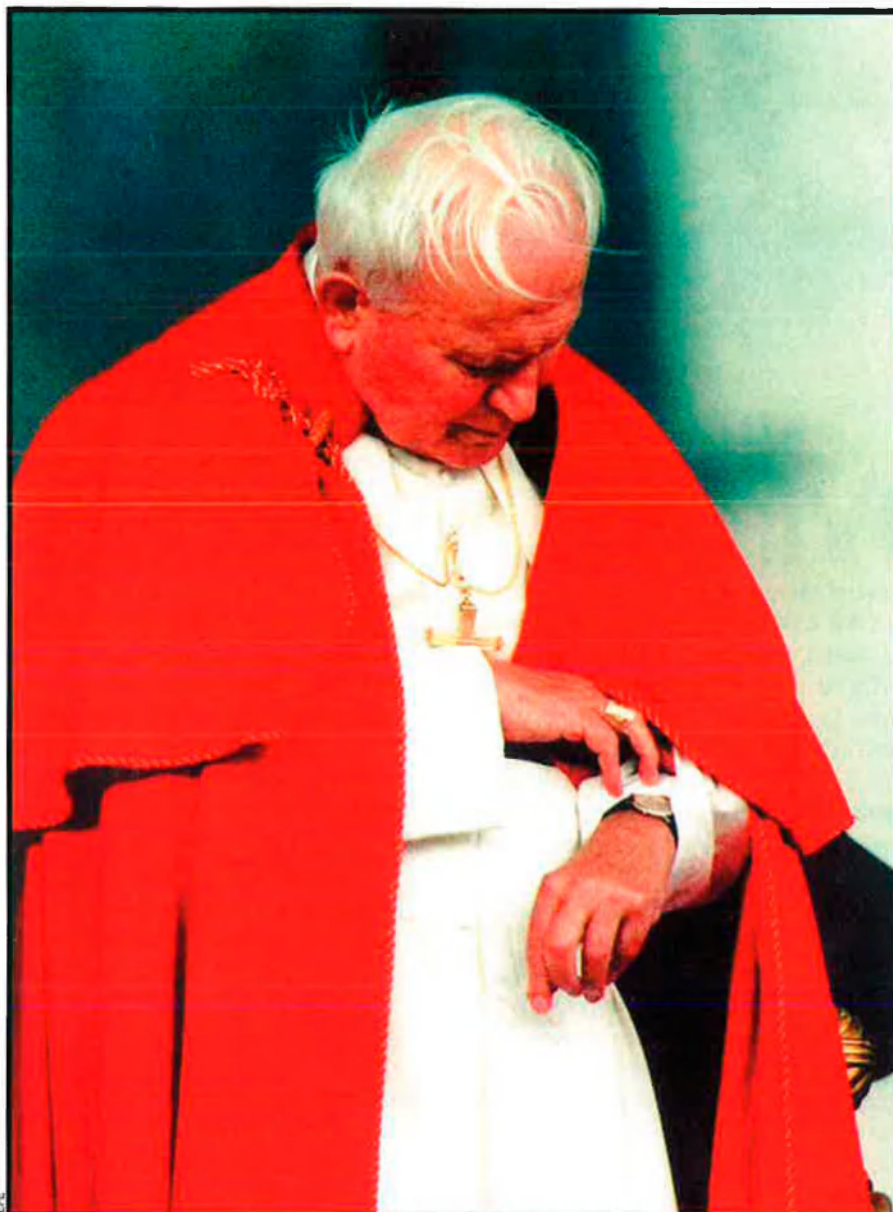
La Xina: territori blindat. Joan Pau II ha visitat 102 països, entre els quals no hi ha ni la Xina ni Rússia. A la Xina, incomprendiments històrics molt fortes (més que a Cuba, on Fidel Castro va rebre Joan Pau II) impossibiliten una normalització de les relacions amb la Santa Seu, i per tant el papa és persona *non grata* i no té permís per entrar al territori més poblat de la Terra.

Els principals problemes, per part xinesa, són que no es vol que la Santa Seu entri en els afers interns, i per tant també religiosos, i a més demanen que es trenquin les relacions amb Taiwan.

Per part vaticana, els esculls davant la Xina són, d'una banda, que aquesta deixi de nomenar bisbes i abandoni aquesta competència a la Santa Seu, i de l'altra, que els bisbes catòlics siguin els representants de l'Església davant del Govern, tasca que per ara fan alguns funcionaris.

A la Xina hi ha dues esglésies catòliques: l'oficial i la soterrada. L'oficial s'anomena Església Patriòtica i no vol dependre del Vaticà. De fet, ordena els seus bisbes i té una mena de conferència episcopal independent, el Consell dels Bisbes Xinesos. La Santa Seu no la reconeix, tot i que estaria disposada a fer-ho sempre que tingués alguna cosa a dir en els nomenaments episcopals.

Màrtirs o colonitzadors? L'1 octubre del 2000, en ple Jubileu 2000, el papa va proclamar sants 120 màrtirs xinesos, entre els quals hi havia 31 missioners estrangers. Ja els havia proclamat beats uns anys abans, però Pequín no va protestar. Bernardo Cervellera, periodista, missioner i director de l'agència de notícies Asia News, explica en un nou llibre (*Missione Cina*, publicat per la casa editorial Ancora, de Milà) que "per aquestes canonitzacions, el Govern xinès, en una mostra de gran debilitat, ha iniciat una impressionant batalla contra la canonització fundada en la premissa que els missioners eren servents de l'imperialisme". La majoria d'ells havien mort en la revolta dels Boxer, el 1900. Un comunicat oficial de Pequín deia que "esperava que la canonització no esdevingués un elogi del colonialisme".

Sembla que ha arribat l'hora del relleu. Joan Pau II acaba de complir un quart de segle al capdavant de l'Església catòlica, un període de temps en què ha visitat 102 països.

Els òrgans oficials xinesos consideren el cristianisme com una religió nova, mentre que la realitat és que els primers evangelitzadors van arribar a Xian el 635 i eren siríacs. El més famós dels evangelitzadors, però, és Matteo Ricci, el jesuïta que el 1583 va instal·lar-se a Zhaoqing (Guangdong). Ricci va ser astrònom de la cort i un gran coneixedor del xinès i dels clàssics. Aquesta incursió històrica ens serveix per recordar que la Xina ha tingut des de fa segles presència cristiana en general i catòlica en concret. Avui, els catòlics,

entre soterrats i oficials, són 12 milions, i el nombre de batejats —adults— és de 100.000 cada any. De 120 bisbes xinesos, entre oficials i soterrats, un 80% estan en comunió secreta amb Roma.

L'octubre del 2001, Joan Pau II va enviar un missatge al poble xinès amb motiu del 400è aniversari de la missió de Matteo Ricci a Pequín. Deia que "l'Església catòlica té el propòsit ferm d'oferir, un cop més, un humil i desinteressat servei pel bé dels catòlics xinesos i pel de tots els habitants del país".

Estudiant el document, sorprèn el to extremadament positiu del papa, que no fa cap al·lusió als màrtirs, a les persecucions, a tortures... El discurs és molt més significatiu pels silencis que no pel que diu. Demuestra una humilitat molt gran de la Santa Seu, que en boca del papa demana perdó per errors del passat i no treu en cara cap problemàtica actual, en senyal de distensió.

El papa assumia que "l'Església no ha de tenir por de la veritat històrica i ha d'estar disposada, tot i amb íntim patiment, a admetre les responsabilitats dels seus fills. Això és vàlid també pel que fa a les seves relacions, passades i recents, amb el poble xinès". Lamentablement, la Xina no ha sabut collir aquesta ocasió per restablir els llaços amb la Santa Seu.

Contràriament al que s'esperava, la resposta a aquestes paraules del papa va sorgir de Pequín el novembre del mateix any, i va ser certament contundent. La policia va arrestar el bisbe Lucas Lijingfeng i dotze sacerdots més van ser sotmesos a arrestos domiciliaris. Es van tancar tres convents i se'ls insisteix perquè s'inscriguin a l'Associació Patriòtica, però ells s'hi neguen.

La Xina sap que li convindria establir relacions diplomàtiques amb la Santa Seu i està farta de sortir com l'ovella negra als informes d'Amnistia Internacional, de l'Ajut a l'Església Necessitada i de nombroses ONG que l'acusen de vulnerar alguns dels drets humans.

Fa més de cinquanta anys que el Partit Comunista Xinès va decretar la fi dels cultes religiosos, però paradoxalment el nombre d'afiliats a les religions creix cada vegada més. Les campanyes ideològiques atees i les persecucions, en comptes d'aniquilar el sentiment religiós del país, l'han atiat.

El respecte pels ancians, fruit del confucianisme, havia fet pensar a més d'un que seria un factor propiciatori de la visita del papa, ancià i malalt, a la gran potència asiàtica. Però no ha estat així.

Segons Joan Pau II, "la Santa Seu, en nom de tota l'Església catòlica i crec que en benefici de tota la humanitat, desitja l'obertura d'un espai de diàleg amb les autoritats de la República Popular Xinesa, en què superades les in-

comprensions del passat, es pugui treballar conjuntament pel bé del poble xinès i per la pau al món". La Xina no respon a aquests estímuls. Joan Pau II viu aquesta negativa xinesa com un fracàs, tot i que sap que no és personal ni diplomàtic, sinó molt més complex. Els intents de reconciliació per part seva han estat llançats, però la resposta xinesa no ha estat positiva. I és que per molt que en les trobades del papa amb els joves se senti sempre "*Juan Pablo II, te quiere todo el mundo*", és indiscutible que això no és veritat per a tot-hom.

Rússia: "Aquí som ortodoxos".

Joan Pau II és un polonès que encapçala una institució occidental, i, per tant, enemiga de Rússia. Amb aquesta síntesi del periodista Maksim Sevchenko queda resumida la visió ortodoxa russa de Joan Pau II.

Però aquest no és el motiu que adueixen els ortodoxos russos. Segons ells, el papa no pot visitar Moscou perquè els ortodoxos el veuen com el cap d'una organització proselitista (el catolicisme) que vol treure fidels a la sempre ortodoxa Rússia. A més, consideren que l'Església catòlica ha creat una situació insostenible amb els anomenats catòlics de ritus oriental, molt presents a Ucraïna i Bielorrússia, però també a Rússia. Aquests catòlics, fidels al papa però tradicionalment lligats a Orient, són incòmodes a totes bandes.

El papa no pot anar a Rússia, però tampoc no pot trobar Alexis II en un territori neutral fins que aquestes dificultats es llimin. El papa proposa que es trobin i dialoguin sobre les diferències. Alexis II rebutja al·legant que primer cal superar diferències i després dialogar. Missió impossible? En tot cas, missió improbable.

Fàtima, Rússia i el papa. Joan Pau II està lligat de manera especial a Fàtima. Ho ha dit ell i ho ha confirmat un fet històric, com l'atemptat que va patir a la plaça de Sant Pere, que va tenir lloc precisament un 13 de maig, dia de la Mare de Déu de Fàtima. Què té a veure Fàtima amb Rússia? Molt. Tot, gairebé.

El mes de gener de 1998 el sant pare era rebut amb entusiasme a Cuba. Altres països on ha triomfat el comunisme, com Rússia i Xina, d'enorme pes mundial, no els ha pogut trepitjar.

Wojtyla ha intentat la reconciliació amb la Xina, però la resposta del país asiàtic no ha estat positiva

"Demanejaré la consagració de Rússia al meu cor immaculat... si compliu les meves peticions, Rússia es convertirà i el món tindrà pau." Ho deia en una de les seves aparicions la Mare de Déu de Fàtima. Si no hagués estat així, "Rússia escamparà els seus errors per tot el món, fomentant guerres i persecucions contra l'Església, els bons seran martiritzats, el sant Pare patirà molt i diverses nacions del món seran aniquilades".

Independentment que per a molts aquestes paraules semblin ciència-ficció, el que és cert és que per a milers de catòlics al món tenen un sentit. Rússia ha escampat el comunisme, i ha creat màrtirs. El papa ha estat ferit, en un atemptat —justament un 13 de maig, dia de la Mare de Déu de Fàtima—. La "salvació de Rússia" és un d'aquells llocs comuns que s'usen en llenguatge catòlic i és un dels aspectes més complicats de l'anomenat "missatge de Fàtima". Aquest argument, als ortodoxos, els sembla d'allò més forçat.

Mentre el papa té una predilecció per l'ortodòxia, està clar que no és correspost pel seu germà en la fe cristiana Alexis II. Entre Alexis II i Joan Pau II no hi ha empatia. L'any 1996, però, semblava que es podria arribar a un acord: una trobada entre els dos líders es començava a perfilar. Hauria estat a Graz (Àustria), durant una trobada interreligiosa. L'artífex de la trobada era l'aleshores president del Consell Pontifici per a la promoció de la unitat entre els cristians, el cardenal Edward Cassidy. Va ser una tercera persona, el patriarca de Constantinoble, Bartholomeus, qui va complicar les coses sense voler-ho. I és que el patriarca ecumènic Bartholomeus va deixar anar que no li havia semblat "gaire bé" la idea de no haver estat informat de la trobada. Era una qüestió protocol·lària que va acabar ensorrant l'encontre. Se li va dir que no s'havia comunicat res perquè encara era un esbós. Però la seva intervenció va fer avortar, inconscientment,

El papa Joan Pau II, en una de les visites al seu país, on no ha tingut problemes a l'hora de reunir-se amb els màxims representants de l'Església ortodoxa.

una trobada que ja mai més no ha estat propícia.

La Rússia ortodoxa no té cap intenció d'acostar-se a Roma. El cap de l'Església ortodoxa russa simbolitza, juntament amb les forces armades, els pilars de la tradició russa. És sorprenent com en un territori postsoviètic la veu de l'Església ortodoxa sigui tan valorada. Potser perquè forma part d'aquella tradició on aferrar-se, després que tants altres punts de referència hagin caigut.

En aquest panorama, es dibuixen les comunitats catòliques, que tot i ser minoritàries no són una excepció. Els catòlics estan dividits en dos grans grups: els intel·lectuals filooccidentals i els descendents de minories nacionals de tradició catòlica, com ara els polonesos.

La Santa Seu ha decidit nomenar administracions apostòliques (una mena de diòcesis), cosa que ha aixecat la ira dels ortodoxos i també dels sectors més

laics del Govern, que ho llegeixen com una provocació.

Una possible visita del papa hauria alimentat, sens dubte, velles polèmiques i n'hauria creat de noves. El moment no és oportú. Aquest estiu, davant d'un viatge —que al final no es va fer— del papa a Mongòlia, s'havia trobat una altra possible solució de compromís, que hauria estat una trobada del papa amb un representant del Patriarcat Ortodox de Moscou durant la qual Joan Pau II li hauria lliurat una icona antiga de la Mare de Déu de Kazan, molt venerada a Rússia. Tampoc no va poder ser.

L'esperit oriental d'aquest papa, immortalitzat en la capella vaticana Redemptoris Mater, tota ella en mosaics orientaltzants, o en la seva encíclica "Ut unum sint" ("Que tots siguin u") no ha pogut trencar el gel amb Moscou. Altres esglésies ortodoxes han sabut restablir contacte amb ell, com ara Romania, potser la més propera, o Bulgària. Rússia continua tancada en banda, i les recents expulsions de sacerdots o les no-renovacions de visats a religiosos denoten que no és només l'Església ortodoxa la que no vol els catòlics, sinó que també hi ha una connivència amb les autoritats civils.

Que el papa no hagi pogut visitar Rússia és sens dubte un fracàs. Cal recordar, però, que si bé no ha tingut relació personal amb el patriarca rus, sí que manté contactes amb delegats del patriarcat, i ha acollit content una coral ortodoxa de Moscou al Vaticà. No ha estat, però, el *kairós*, el temps oportú, per a l'esperada abraçada amb el patriarca Alexis II.

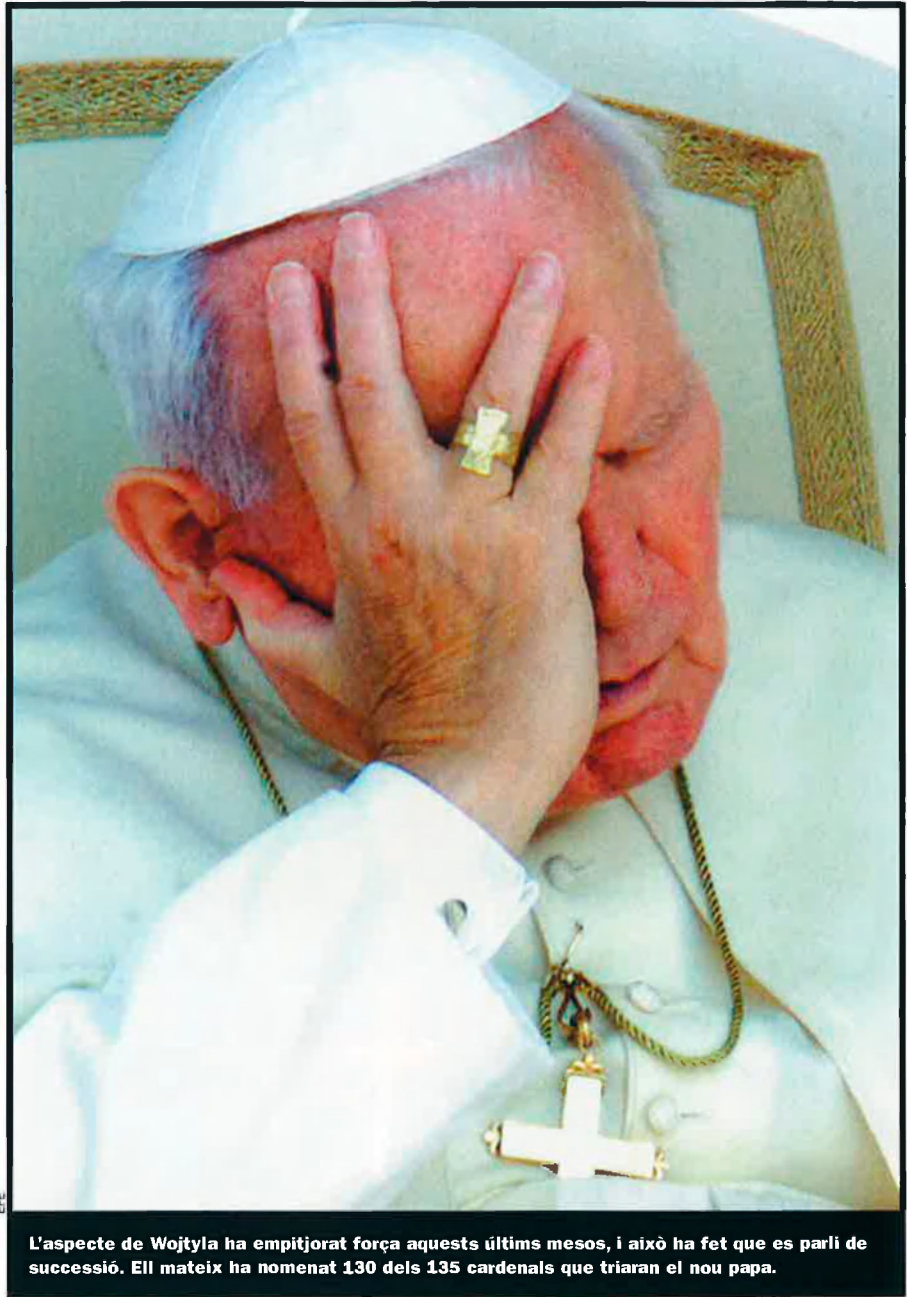
El cisma de Lefebvre, la nafra interna de l'Església catòlica.

La vida interna de l'Església catòlica no és una bassa d'oli. Les diferències que en aquest pontificat s'han evidenciat amb la teologia de l'alliberament (més en el mètode marxista que en les premisses de fons, compartides pel papa), amb aspectes de moral sexual (anticoncepció, avortament, relacions prematrimonials...) o en altres camps, com el teològic, no són tan insuperables per al papa com l'existència d'un cisma en el

si de l'Església catòlica. Els teòlegs de l'alliberament potser resulten incòmodes, els comportaments de la gent amb la sexualitat no seran del tot compartits, però no per això s'ha creat un cisma, una divisió lacerant al cos de la mateixa Església. En canvi, amb Marcel Lefebvre, sí. Aquest famós bisbe francès que el 1988 va ordenar il·legalment bisbes, va ser excomunicat per no acatar les directrius vaticanes i per oposar-se a la modernització de l'Església. Malgrat tot, continua tenint milers de fidels i constitueix l'únic cisma vigent dins el catolicisme.

Marcel Lefebvre va ordenar quatre bisbes el 30 de juny del 1988 sense tenir-ne l'autorització. El papa Wojtyła va quedar visiblement consternat amb el fet. Lefebvre va incórrer automàticament en l'excomunicació. Dos dies després, la Santa Seu va reaccionar. Conscient del problema, va instituir una comissió pontifícia, l'"Ecclesia Dei". Es va crear el 2 de juliol del 1988, amb l'objectiu de "col·laborar amb els bisbes, amb els dicasteris de la cúria romana i amb tots els àmbits interessats a facilitar la plena comunió eclesial dels sacerdots, seminaristes, comunicats o religiosos i religioses que, a títol individual, se senten vinculats a la fraternitat fundada per monsenyor Marcel Lefebvre però que volen romandre units al successor de Pere en l'Església catòlica". Durant tots aquests anys, la comissió ha anat fent feina de manera més aviat silenciosa. La discreció es va trencar fa pocs mesos, el 24 de maig d'enguany, dia en què el president d'aquesta comissió, el cardenal colombià Darío Castrillón Hoyos, va celebrar una missa en ritus tridentí (el que usen aquests cismàtics) a la basílica de Santa Maria la Major, una de les quatre grans basíliques romanes. Volia ser un intent de reconciliació. Intent, però, completament fallit.

En el seu temps, Lefebvre mostrava greus dificultats per acceptar la declaració sobre la llibertat religiosa del Concili Vaticà II i també la reforma litúrgica, que "conduïa l'Església vers el protestantisme i la feia abdicar del component misteriós i tradicional". En

L'aspecte de Wojtyła ha empitjorat força aquests últims mesos, i això ha fet que es parli de successió. El mateix ha nomenat 130 dels 135 cardenals que triaran el nou papa.

el document conciliar *Dignitatis humanae* hi havia l'arrel de tots els mals, segons el fundador dels tradicionalistes. Per a ell, el document contenia una gran heretgia, que era la separació Església-estat.

Militants contrarevolucionaris.

Els tradicionalistes o seguidors de Lefebvre s'anomenen ells mateixos "militants contrarevolucionaris". Se senten apològics i autèntics defensors de la veritat. Segons ells, Lefebvre va ser fidel a la santa missa (la de ritus antic, de

Pius V) i va ser fidel al jurament antimodernista, un jurament que l'Església ha matisat i contextualitzat, però que ells no accepten. El model de Lefebvre era Pius X, el papa que va fulminar els modernistes i els democratacristians. És per això que la congregació que va fundar duu el nom de Fraternitat de Pius X, que no s'ha de confondre amb la missa en el ritus de Pius V, que és la que segueixen i que el Concili Vaticà II havia bandejat i superat.

Qui era exactament Lefebvre (1905-1991)? Aquest francès, estudiant a la

Marcel Lefebvre va ordenar quatre bisbes el 30 de juny de 1988 sense tenir-ne autorització. Avui dia aquest cisma, l'únic durant el pontificat de Joan Pau II, compta milers de fidels.

Universitat Gregoriana de Roma, va marxar de missioner al Gabon. Director de diversos seminaris, quan tenia només quaranta-set anys va rebre la consagració episcopal i va ser arquebisbe de Dakar fins al 1962, any en què començava el Concili Vaticà II. Tot i els anys africans, no era partidari de

nomenar bisbes negres. Com a superior general dels Pares de l'Esperit Sant va participar al Concili, on va constatar que l'Església que s'hi estava perfilant no era l'Església triumfalista d'anys anteriors. Els anys bulliciosos de post-concili li van fer veure que, "a Roma, no hi havia cap lloc on rebre una autèn-

tica formació sacerdotal", i per això va fundar el seminari suís d'Econe, que encara avui té centenars de candidats.

"Satan ha inventat les paraules clau que han permès la penetració al Concili dels errors moderns: la llibertat s'ha introduït mitjançant la llibertat religiosa. La igualtat, per mitjà de la col·legialitat, i la fraternitat, mitjançant l'ecumenisme", va dir Lefebvre.

També criticava una "litúrgia equívoca" i un "catecisme ambigu, basat en principis democràtics". Avui, i amb la voluntat de reconduir-los a l'Església, la Santa Seu accepta sense acalorar-se aquestes crítiques, i està disposada a negociar, però demana a canvi que estiguin oberts a l'autoritat moral del papa i a l'estructura eclesial. Els vol fer entendre que una eucaristia en italià o en català, per exemple, no és un sacrilegi. Però el llatí és un dels grans camps de batalla dels tradicionalistes, segons els quals la missa no pot ser dita d'altra manera: en llatí, d'esquena a l'altar, sense concelebrants i sense participació dels fidels. Aspiren a una còpia exacta de les misses tridentines.

Els lefebvrístes afirmen que l'Església viu una crisi sense precedents, i per això volen mantenir-se dins la seva Fraternitat, a part i sense barrejar-se en l'autodestrucció de l'Església.

Els mateixos, quan parlen de cisma, afirmen que "cisma vol dir ruptura". Però afegeixen que la ruptura amb l'Església i amb el seu cap, el papa, es produeix en el cas en què el papa estigui amb l'Església. Ells estan convençuts que no és així; per tant, han trencat amb el papa i no amb l'Església. Al contrari, els cismàtics consideren que trencar amb qui prèviament ha tallat amb la tradició no és traïció, sinó fidelitat. Demanen que el papa celebri en el ritus de Pius V, petició que no s'ha vist mai satisfeta.

Davant aquest panorama, ja es poden anar fent intents de reconciliació, que seran tots inútils. El papa Wojtyła pot haver conquerit mitja humanitat, però ha perdut milers d'ovelles —rebels o obedients, depèn de com es miri— que eren dins de casa.

Míriam Díez